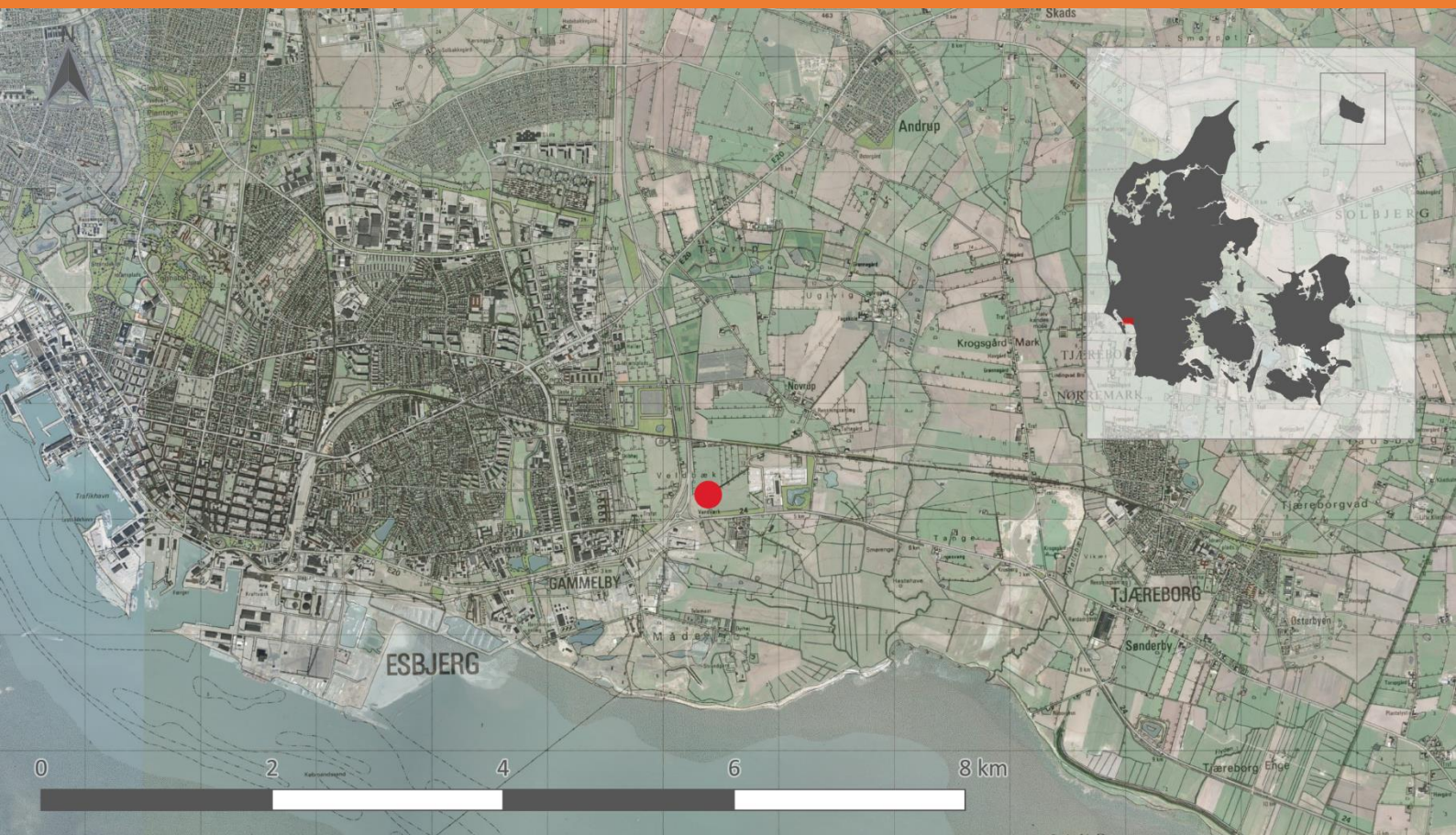

SJM 979, Veldbæk Industri III (FHM 4296/3419)

Dendrokronologisk undersøgelse af tømmer fra Veldbæk Industri III ved Esbjerg

Jonas Ogdal Jensen, cand. scient.

Afdeling for Konservering og Naturvidenskab, Moesgaard Museum

Nr. 35 • 2021

SJM 979, Veldbæk Industri III (FHM 4296/3419)

Dendrokronologisk undersøgelse af tømmer fra Veldbæk Industri III ved Esbjerg

Jonas Ogdal Jensen, cand. scient.

Indledning

Den 23.06.2021 blev to træprøver fra lokaliteten SJM 979*, Veldbæk Industri III indleveret til dendrokronologisk dateringsforsøg. Prøverne er udtaget af arkæologer ved Sydvestjyske Museer og efterfølgende undersøgt af cand.scient. Jonas Ogdal Jensen på Afdeling for Konservering og Naturvidenskab, Moesgaard Museum.

I det følgende gennemgås de undersøgte prøver. Dateringsdiagrammet (**Figur 1**) og undersøgelsens katalog (**Tabel B2**) sammenfatter resultaterne. Yderligere information om dendrokronologi kan findes i metodebeskrivelsen i rapportens bilag og på museets hjemmeside.

Undersøgelse

De indleverede prøver er begge af egetræ (*Quercus* sp.). Prøverne var umiddelbart velegnede til datering (se **Tabel B1** i bilag), men årringsmålingerne afslørede, at prøverne bar præg af oldenborre-angreb. Prøverne kunne ikke dateres.

PRØVEGENNEMGANG

P484, A18016

Eg. Kvarrtømmer.

Prøven indeholder 79 årringe, hvor den yngste årring muligvis markerer overgangen fra kerne- til splintved.

Prøven kunne ikke dateres.

P485, A18016

Eg. Halvtømmer.

Prøven indeholder 68 årringe, hvor den yngste årring muligvis markerer overgangen fra kerne- til splintved.

Prøven kunne ikke dateres.

*SJM 979, Veldbæk Industri III. Esbjerg sogn, Skast herred, tidl. Ribe amt. Sted nr. 190503-368.
UTM: 469380.3 / 6147279.1 zone 32.

KRYDSDATERING

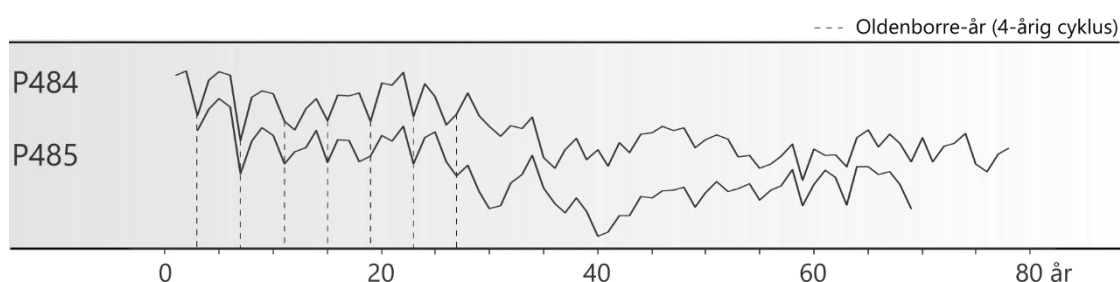
Årringssekvenserne har et 4-årigt cyklisk forløb, der indikerer, at prøverne kommer fra træer, der har været præget af oldenborre-angreb. Prøver med oldenborre-præg lader sig sjældent datere. Det er dog muligt at datere de to prøver relativt ift. hinanden. De to prøver krydsdaterer nemlig overbevisende med hinanden med en t-værdi på 9,45 (Munro 1984). Værdien er så høj, at det kan formodes, at prøverne kommer fra samme træ. Årringskurverne for de to prøver er derfor sammenregnet til en trækurve (7VBKT001) på 78 år, der altså ikke kan dateres.

Det cykliske forløb er udpræget i de første ca. 30 år af årringssekvenserne (se dateringsdiagrammet **Figur 1**). Det er heller ikke muligt at datere prøverne, når denne del ekskluderes fra trækurven.

SAMMENFATNING & TOLKNING

Undersøgelsen peger på, at prøverne kommer fra det samme træ, og fældningstidspunktet vil derfor være det samme for begge prøver.

Prøverne er forsøgt dateret ved hjælp af referencekurver fra Nordeuropa, primært danske grundkurver og middelkurver fra tidlige undersøgelser fra Ribe og omegn. Visse kurver er stillet til rådighed af Dendrokronologisk Laboratorium på Nationalmuseet og A. Daly fra dendro.dk. Information om prøven og de udarbejdede undersøgelser kan findes i kataloget i rapportens bilag (**Tabel B2**).

Figur 1: Dateringsdiagram for SJM 979, Veldbæk Industri III. Årringskurverne for undersøgelsens prøver placeret på en **relativ tidsskala**. Oldenborre år i kurverne er markeret med stiplede linjer.

Litteratur

Baillie, M., og Jonathan Pilcher. 1973. "A simple cross-dating program for tree-ring research". *Tree-Ring Bull* 38:35–43.

English Heritage. 2004. *Dendrochronology: Guidelines on Producing and Interpreting Dendrochronological Dates*. [London]: English Heritage.

Munro, Martin A. R. 1984. "An Improved Algorithm for Crossdating Tree-Ring Series". *Tree-Ring Bulletin*.

Bilag

Vurdering af prøvemateriale

NR.	TRÆART	ANTAL ÅRR.	BEMÆRKNINGER	DENDRO. EGNET
P484	Quercus	70	Kvarttømmer.	Ja
P485	Quercus	70	Halvtømmer.	Ja

Tabel B1: Vurdering af prøvemateriale: Det estimerede antal årringe for de undersøgte prøver. Bemærkninger omkring prøverne, fx hvorvidt de indeholder træets marv, splintved og bark, eller om årringenes vækst er atypisk, samt en vurdering af prøvernes dateringspotentiale (hvorvidt de er egnede til dendrokronologisk datering).

Katalog over prøvemateriale

NR.	PRØVE ID	MÅLTE ÅRR. (i alt / i S)	IKKE MÅLTE ÅRR. (Start / H / S)	MARV	SLUTRING	DATERING	FÆLDNING
P484	7VBK002A	78 /	/ 1 /	<5cm	H/S?	-	
P485	7VBK0019	67 /	/ 1 /	<5cm	H/S?	-	

Tabel B2: Information om de undersøgte prøver: PRØVE ID = prøvenummer i laboratoriet. H = kerneved. S = splintved. MARV = angivelse af om prøven indeholder marv, eller en bedømmelse af afstanden til marven, hvis ikke den er tilstede. SLUTRING = angivelse af om prøvens yngste årring befinder sig i kerneved (H), splintved (S), markerer overgangen mellem kerne- og splintved (H/S), eller om prøven har waldkante/bark bevaret (WK/B). DATERING = årstallene for årringsdannelsen af prøvens ældste og yngste årring. FÆLDNING = hvis prøven indeholder waldkante/bark angives året, hvor træet, som prøven stammer fra, er fældet, ellers angives det beregnede fældningstidspunkt for træet, som prøven stammer fra (beregnet på baggrund af splintstatistik, jf. metodebeskrivelsen).

Metodebeskrivelse

Et tværsnit på prøverne præpareres vha. barberblad. Prøverne gennemses i stereolup med op til 40X forstørrelse, og antallet af årringe estimeres. Det undersøges desuden om prøverne indeholder fx træets marv, uregelmæssig årringsvækst, splintved (træets yderste årringe) og bark. På baggrund af gennemsynet (og evt. antallet af prøver), vurderes det, hvorvidt den enkelte prøve er egnet til dendrokronologisk datering. Egnede prøver præpareres yderligere vha. barberblade. Efterfølgende måles årringenes bredder kronologisk fra inderste (ældste) til yderste (yngste) årring. Målingerne, kaldet årringskurver, udføres på en LINTAB 4 tree-ring measuring device (RINNTECH, Heidelberg, Germany) med en målepræcision på 1/100 mm. Hver prøve måles typisk to steder, og der sammenregnes en gennemsnitskurve heraf. Prøvernes gennemsnitskurver sammenlignes indbyrdes, og er der tilstrækkelig stor overensstemmelse mellem dem, kan det fastslås, at prøverne krydsdaterer (dvs. et antal årringe i de respektive prøver er dannet samtidig). Der udregnes typisk en middelkurve (gennemsnitskurve) af prøver der krydsdaterer, hvorefter denne kurve sammenlignes med opbyggede referencekurver (grundkurver) for at opnå en absolut datering af prøvematerialet (English Heritage 2004). Alle undersøgelser af overensstemmelsen (korrelationen) mellem årringskurver, middelkurver og referencekurver sker både visuelt og statistik vha. softwareprogrammet TSAPWin (Time Series Analysis Program v.4). Der benyttes *t*-værdier som statistisk parameter for korrelationen, hvor værdier over 3,5 indikerer et muligt match (Baillie og Pilcher 1973; Munro 1984). Hvorvidt en årringskurve kan dateres, afhænger af overensstemmelsen mellem prøve og referencer samt årringskurvens kontekst (fx det samlede antal årringe i kurven og antallet af prøver, der indgår i kurven).

Dendrokronologi daterer årringsdannelsen, og altså ikke hvilket år en given trækonstruktion/genstand har været opført eller benyttet. Indeholder prøvematerialet træets *waldkante* (den sidst dannede årring i træets levetid, årringen umiddelbart under barken) kan der dog gives en nøjagtig datering af fældningsåret (endda sæson). For prøver, der indeholder splintved, kan træets fældningstidspunkt beregnes på baggrund af en splintstatistik; ved egetræer i Danmark benyttes et estimat på 20 [-5, +10] årringe i splintved. For unge egetræer under 70 år benyttes et lavere estimat på 15 [-5, +10]. For fyrretræ er estimatet 65 [-25, +25] årringe i splintved. For prøver, der kun indeholder kerneved, kan det tidligst mulige fældningstidspunkt udelukkende angives.

Rapporterne fra Afdeling for Konservering og Naturvidenskab, Moesgaard Museum fremlægger resultater i forbindelse med specialundersøgelser af arkæologisk genstandsmateriale.

Hovedvægten er lagt på undersøgelser med en naturvidenskabelig tilgangsvinkel. Heriblandt kan nævnes arkæobotaniske undersøgelser, vedanatommiske undersøgelser, antropologiske undersøgelser af skeletter samt zooarkæologiske undersøgelser.

Der optræder også andre typer dokumentationsfremlæggelser, som f.eks. besigtigelse af marinarkæologiske lokaliteter og metodebeskrivelser af konserveringsteknik karakter.

Alle rapporter kan downloades fra Moesgaard Museums hjemmeside.
Eftertryk med kildeangivelse tilladt.